

नेपाल राजपत्र

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ४४) काठमाडौं, चैत २० गते २०५१ साल (अतिरिक्ताङ्क ५४)

भाग ३

श्री ५ को सरकार

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयको

सूचना १

श्री ५ को सरकारले वन ऐन, २०४६ को दफा १ को उप-दफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी उक्त ऐन मिति २०५१ साल चैत्र २० गतेदेखि प्रारम्भ हुने गरी तोकेको छ ।

सूचना २

वन नियमावली, २०५१

वन ऐन, २०४६ को दफा ७२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी श्री ५ को सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:- (१) यो नियमहरूको नाम “वन नियमावली, २०५१”

रहेको छ ।

(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

१४८३

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-

- (क) "ऐन" भन्नाले वन ऐन, २०४६ सम्मन्वुपछ ।
- (ख) "महानिर्देशक" भन्नाले वन विभागको महानिर्देशक सम्मन्वुपछ ।
- (ग) "निर्देशक" भन्नाले क्षेत्रीय वन कार्यालयको क्षेत्रीय वन निर्देशक सम्मन्वुपछ ।
- (घ) "अधिकार प्राप्त अधिकारी" भन्नाले जिल्ला वन अधिकृत सम्मन्वुपछ र यस्तो अधिकृत नियुक्त नभएको अवस्थामा श्री ५ को सरकारले तोकेको अधिकृत सम्मन्वुपछ ।
- (ङ) "दाउरा" भन्नाले खयर बाहेक बल्लावल्लीको रुपमा वा चिरानको रुपमा जान नसक्ने दुई फिट भन्दा कम लम्बाई र डेढ फिट भन्दा कम गोलाईको काठ सम्मन्वुपछ ।
- (च) "निकाय" भन्नाले श्री ५ को सरकारले काठ, दाउराको संकलन, कटान, मुछान, घाटगद्दी तथा बिक्री वितरणको व्यवस्थापन गर्न पाउने गरी अख्तियारी दिएको निकाय सम्मन्वुपछ ।
- (छ) "विधान" भन्नाले उपभोक्ता समूहको विधान सम्मन्वुपछ ।

परिच्छेद-२

सरकारद्वारा व्यवस्थित वन

३. कार्ययोजना तयार गर्ने:- (१) सरकारद्वारा व्यवस्थित वनको व्यवस्थापनको लागि विभागले देहायका कुराहरू खुलाई एक वा एक भन्दा बढी जिल्लाको निमित्त भू-बनोट तथा प्राकृतिक सिमानाको आधारमा वन व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गर्नुपर्नेछ ।

- (क) सबै जङ्गल, झाडी, बुट्यान, घाँसे जग्गाले ओगटेको तथा खाली पर्ति रहेको क्षेत्र,
- (ख) वन सीमाहरूको अवस्थिति,
- (ग) भू-उपयोग तथा रूखका प्रजाती अनुसारको विवरण देखिने गरी तयार गरिएको वनको नक्शा,
- (घ) जनसंख्या तथा जनघनत्व तथा वन पैदावारको उपयोग सम्बन्धी विवरण,
- (ङ) वन पैदावारको विवरण,
- (च) वन जङ्गलका बिकाल तथा संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम र उपाय,

(२)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

- (छ) वन पैदावारको संकलन, उपयोग तथा बिक्री सम्बन्धी वार्षिक विवरण,
- (ज) स्थानीय जनतालाई आवश्यक पर्ने वन पैदावार,
- (झ) कार्ययोजना अवधिभर वन पैदावारबाट प्राप्त हुने वार्षिक राज-
श्वको अनुमान,
- (ञ) कार्ययोजना लागू गर्नको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति तथा खर्चको
विवरण,
- (ट) भू-संरक्षण, पर्यटन विकास, वातावरण र ऐतिहासिक सम्पदाको
संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम,
- (ठ) वन व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त ग्रन्थ विवरणहरू ।

(२) यो नियम प्रारम्भ हुनु भन्दा अघि स्वीकृत भएका कार्ययोजना
यसै नियमावली बमोजिम तयार गरेको मानिनेछ ।

४. कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कन: निर्देशकले आफ्नो क्षेत्र भित्र पर्ने सरकारद्वारा
व्यवस्थित वनको कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
गरी मन्त्रालयमा प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ र सो प्रतिवेदनको एकप्रति जानकारीको
लागि विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

५. कार्ययोजनामा संशोधन: (१) जिल्ला वन अधिकृतले कार्ययोजनामा कुनै संशो-
धन गर्नुपर्ने देखेमा आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदन विभागमा पठाउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदनबाट कार्ययोजनामा
संशोधन गर्नु उपयुक्त हुने देखिएमा विभागले आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदन मन्त्रा-
लयमा पठाउनु पर्नेछ ।

६. सङ्कलन तथा बिक्री वितरण गर्न नपाइने:— (१) कार्ययोजनामा वर्ष भरिमा
सङ्कलन तथा बिक्री वितरण गर्न तोकिएको परिमाण भन्दा बढी हुने गरी वन
पैदावार सङ्कलन तथा बिक्री वितरण गर्न पाइने छैन ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि बाढी, पैहो,
हिमपात, आगजनी आदि जस्ता दैवी प्रकोपको कारणले गर्दा वन पैदावारको क्षति
हुन गई वन पैदावार सङ्कलन वा नासिने अवस्था आई परेमा सो वन पैदावारलाई
वन क्षेत्रबाट सङ्कलन गर्न र बिक्री वितरण गर्न कार्ययोजनाले तोकेको वार्षिक
परिमाणको हदले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

७. इजाजतपत्र लिनु पर्ने र टाँचा लगाउनु पर्ने:— (१) यस नियमावली बमोजिम
अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट इजाजत पत्र नलिई कसैले कुनै किसिमको वन

१४८२ (३)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागू हुनेछ।

पैदावार उपलब्ध गर्ने' सङ्कलन गर्ने, हटाउन, बिक्री वितरण गर्ने, निकासी गर्ने वा ओसारपसार गर्ने हुँदैन र उपरोक्त उद्देश्यले वन क्षेत्रभित्र प्रवेश गर्ने समेत हुँदैन ।

(२) ऐनको दफा २२ को उपदफा (२) बमोजिम इजाजत पत्र प्राप्त गरेको कुनै व्यक्ति वा निकायले वनमा कुनै काठ वा दाउरा काट्दा टुक्र्याउँदा वा त्यसको निकासी गर्दा इजाजतपत्रमा उल्लेख भएको तथा श्री ५ को सरकारले निर्धारण गरेको शर्तहरू अनिवार्य रूपले पालना गर्नु पर्नेछ ।

(३) वनको काठ दाउरा काट्दा, टुक्र्याउँदा, उपभोग गर्दा, हटाउँदा, बिक्री वितरण गर्दा, ओसारपसार गर्दा वा निकासी गर्दा विभागले तोकिदिएको टाँचा लगाउनु पर्नेछ ।

(४) काठ दाउरा बाहेकका अन्य वन पैदावार काट्दा, टुक्र्याउँदा, उपयोग गर्दा, हटाउँदा, बिक्री वितरण गर्दा, ओसारपसार गर्दा वा निकासी गर्दा श्री ५ को सरकारले निर्धारण गरेको कार्यविधिको अधिनमा रही गर्नु पर्नेछ ।

८. वन पैदावार प्राप्त गर्ने निवेदन दिनु पर्ने:- (१) वन पैदावार प्राप्त गर्न चाहने कुनै व्यक्ति, जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति वा निकायले देहायका कुराहरू खुलाई अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष रितपूर्वकको निवेदन दिनु पर्नेछ:-

- (क) वन पैदावारको नाम,
- (ख) वन पैदावार प्राप्त गर्न चाहेको क्षेत्रको नाम ,
- (ग) वन पैदावारको किसिम र परिमाण,
- (घ) वन पैदावार लिन चाहेको प्रयोजन, र
- (ङ) वन पैदावार प्रयोग गरिने ठाउँ ।

(२) उप नियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा अधिकार प्राप्त अधिकारीले आवश्यक जाँचबुझ गरी कार्ययोजना अनुसार बिक्री वितरण गर्न तोकिएको परिमाण समेतलाई विचार गरी अनुसूची-१ बमोजिमको ढाँचामा इजाजतपत्र दिन सक्नेछ ।

(३) अधिकार प्राप्त अधिकारीले, निवेदन दिने व्यक्ति, जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति वा निकायबाट यस नियमावली बमोजिम लाग्ने वन पैदावारको मूल्य, शुल्क वा दस्तूर अग्रीम रूपमा बुझेर मात्र इजाजतपत्र दिनु पर्नेछ ।

९. काठ दाउराको बिक्री वितरण सम्बन्धी व्यवस्था:- (१) श्री ५ को सरकारले सर्वसाधारण जनताको सुविधालाई ध्यानमा राखी उपनियम (२) बमोजिम काठ दाउरा बिक्री वितरण गर्ने नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सोही

१४८६ (४)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

सूचनामा तोकिएको जिल्लामा देहाय बमोजिमका अध्यक्ष तथा सदस्य रहेको एक जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समिति गठन गर्न सक्नेछः-

- (क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी — अध्यक्ष
- (ख) राष्ट्रियस्तरको मान्यता प्राप्त प्रत्येक राजनैतिक दलको सोही जिल्लाका एक-एक जना प्रतिनिधि — सदस्य
- (ग) कोष तथा लेखा नियन्त्रक — सदस्य
- (घ) जिल्ला वन अधिकृत — सदस्य-सचिव

(२) उप-नियम (१) बमोजिमको समिति गठन भएका जिल्लाहरूमा सो समितिले अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट नियम ८ बमोजिम इजाजतपत्र लिई देहायको प्रयोजनको लागि काठ दाउराको बिक्री वितरणको व्यवस्था गर्नेछः-

- (क) ग्रामीण जनताको घरकाजको लागि,
- (ख) जन सहभागिताद्वारा गरिने साना लागतका विकास निर्माण कार्यको लागि,
- (ग) दैवी प्रकोप उद्धार तथा कृषि औजारको लागि ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम गठित समितिले यस नियमावलीमा उल्लेखित कुराहरूका अतिरिक्त श्री ५ को सरकारले समय-समयमा दिएका निर्देशनहरूको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(४) कार्ययोजना बमोजिम बिक्री वितरण गर्न तोकिएको परिमाणको अधिनमा रही अधिकार प्राप्त अधिकारीले उपनियम (१) बमोजिमको समिति गठन भएका जिल्लाहरूमा त्यस्तो समितिलाई बिक्री वितरणको लागि एकमुष्ट वा लट-लट गरी काठ दाउरा उपलब्ध गराउन सक्नेछ र त्यसरी उपलब्ध भएको काठ दाउरा समितिले नियम ८ बमोजिमको इजाजत पत्र लिई टाँचा लगाई आफ्नै खर्चमा कटान, चिरान र हुवानी गर्नु पर्नेछ ।

(५) कार्ययोजना बमोजिम काठ दाउरा प्राप्त नहुने जिल्लाको हकमा श्री ५ को सरकारले अन्य काठ दाउरा उपलब्ध हुन सक्ने जिल्लाबाट काठ दाउरा उपलब्ध गराइ बिक्री वितरणको व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

(६) उपनियम (२) को प्रयोजनको लागि बिक्री वितरण गरिएको काठ दाउरा अन्य प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्न तथा सो जिल्ला बाहिर ओसार-पसार गर्न पाइने छैन ।

(५)

१४८७

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(७) अधिकार प्राप्त अधिकारीले बिक्री वितरण गरी सकेको काठ दाउरा समयमै उठाई नलगेको वा बिक्री वितरण गरी बाँकी रहेको दाउरा काठ अधिकार प्राप्त अधिकारीले अनुसूची-२ मा तोकिएको मूल्यमा नघटाई प्रचलित बजार मूल्य समेतलाई आधार मानी बोलकबोल प्रथाद्वारा बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।

(८) काठ दाउरा बिक्री वितरणको परिमाण तथा कार्यविधि कार्य-योजनाले तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

तर कार्ययोजना तयार नभएको अवस्थामा धो ५ को सरकारले निर्धारण गरी तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(९) अधिकार प्राप्त अधिकारीले काठ दाउराको बिक्री वितरण गर्दा अनुसूची -२ बमोजिमको मूल्य लिई बिक्री वितरण गर्नु पर्नेछ ।

तर जिल्ला वन पैदावार आपूर्ति समितिलाई अधिकार प्राप्त अधिकारीले काठ दाउरा उपलब्ध गराउँदा समितिले काठ दाउरा बिक्री वितरण गरि-सकेपछि मात्र मूल्य बृद्धाउने गरी उपलब्ध गराउन यस नियमले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

१०. खयर काठ (जरा समेत) को बिक्री वितरण:- नियम ६ मा जुनसुकै कुरा लेखेको भएतापनि खयर काठ (जरा समेत) को बिक्री वितरण गर्दा अधिकार प्राप्त अधिकारीले अनुसूची-२ मा तोकिएको मूल्यमा नघटाई प्रचलित बजार मूल्य समेतलाई आधार मानी तौलको आधारमा बोल कबोल प्रथाद्वारा बिक्री वितरण गर्नु पर्नेछ ।

११. जडिबूटीको सङ्कलन तथा बिक्री वितरण:- (१) कुनै वन क्षेत्रबाट अनुसूची-३ मा उल्लिखित जडिबूटीहरू सङ्कलन गर्न चाहनेले जडिबूटीको किसिम, सङ्कलन क्षेत्र, परिमाण र सङ्कलन गर्ने उद्देश्य समेत खोली अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम पर्न आएको निवेदन उपर जाँचबूझ गर्दा माग बमोजिमको जडिबूटी सङ्कलन गर्न प्रतिबन्ध लागेको नदेखिएमा अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा अधिकारी प्राप्त अधिकारीले जडिबूटी सङ्कलन गर्ने इजाजत पत्र दिन सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त जडिबूटी सङ्कलन गर्ने इजाजत-पत्र बमोजिम सङ्कलन गरिएको जडिबूटी त्यस्तो इजाजत पत्रसंग भिडाई तथा सङ्कलन गरेको परिमाण जाँची अधिकार प्राप्त अधिकारीले अनुसूची-३ बमोजिमको दस्तुर लिई अनुसूची-५ बमोजिमको ढाँचामा छोडपूजी दिनु पर्नेछ ।

(६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(४) उपनियम (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि श्री ५ को सरकारले तोकेको जातको जडिबूटीको सङ्कलन तथा बिक्री वितरण बोलकबोल प्रथाद्वारा सबैभन्दा बढी दस्तुर कबोल गर्ने व्यक्तिलाई दिन सक्नेछ ।

(५) अनुसूची-३ मा नपरेका र पहिचान हुन नसकेका जडिबूटीको पहिचान र बिक्री वितरणको लागि अधिकार प्राप्त अधिकारीले श्री ५ को सरकारमा पेश गरी श्री ५ को सरकारबाट निकासी भए बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

१२. सङ्कलन तथा बिक्री वितरणमा प्रतिबन्ध लगाउन सक्ने:- श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी कुनै खास किसिमको वन पैदावारको सङ्कलन, उपयोग, बिक्री वितरण तथा ओसारपसार गर्ने प्रतिबन्ध लगाउन सक्नेछ ।

१३. वन पैदावारको निकासी सम्बन्धी व्यवस्था: (१) कुनै व्यक्तिले यस नियमावली बमोजिम सङ्कलन गरेको वा प्राप्त गरेको वन पैदावार मध्ये उपनियम (२) बमोजिम विदेश निकासीमा प्रतिबन्ध लगाएको वन पैदावार बाहेक अन्य वन पैदावार विदेशनिकासी गर्न निवेदन दिएका अधिकार प्राप्त अधिकारीले विदेश निकासी गर्ने अनुमतिका लागि सम्बन्धित भन्सार कार्यालयलाई सिफारिश गर्न सक्नेछ ।

(२) श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी कुनै खास किसिमको वन पैदावारको विदेश निकासीमा प्रतिबन्ध लगाउन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्ति, संघ संस्था वा उद्योगले सङ्कलन, उपयोग, बिक्री वितरण, ओसारपसार तथा निकासीमा प्रतिबन्ध लगाएदेखि बाहेक अन्य वन पैदावार भन्सारको प्रज्ञापनपत्र र सम्बन्धित मुलुकको आधिकारिक प्रमाण सहित विदेशबाट आयात गरी बिक्री वितरण गर्ने वा पुनः विदेश निकासी गर्नेको निमित्त निवेदन दिएमा अधिकार प्राप्त अधिकारीले त्यस्तो वन पैदावार आयात गरी बिक्री वितरण गर्ने वा पुनः विदेश निकासी गर्नेको लागि अनुमति दिन सक्नेछ ।

१४. अन्य वन पैदावारको बिक्री वितरण : (१) काठ, दाउरा, खयर र जडिबूटी बाहेक अनुसूची-६ मा उल्लेखित वन पैदावार प्रयोग गर्न चाहनेले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम काठ दाउरा खयर र जडिबूटी बाहेक अन्य वन पैदावार लिन निवेदन परेमा अधिकार प्राप्त अधिकारीले अनुसूची-६ बमोजिमको दस्तुर लिई त्यस्तो वन पैदावार बिक्री वितरण गर्न सक्नेछ ।

१४८९ (७)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(३) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि श्री ५ को सरकारले काठ दाउरा खयर र जडिबूटी बाहेकका अन्य वन पैदावार बिक्री वितरण बोलकबोल प्रथाद्वारा गरि सबैभन्दा बढी दस्तुर कबोल गर्नेलाई दिन सक्नेछ ।

१५. धार्मिक कार्यको निमित्त बिना मूल्य काठ दाउरा दिन सकिने : यस नियमावली-मा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कार्ययोजनाले तोकेको वार्षिक परिमाणको अधिनमा रही निर्माण कार्य बाहेक परम्परादेखि चलिआएको धार्मिक कामको निमित्त काठ दाउरा माग भएमा श्री ५ को सरकारले निर्धारण गरिदिए बमोजिमको काठ दाउरा अधिकार प्राप्त अधिकारीले बिना मूल्य वितरण गर्न सक्नेछ ।

१६. वन पैदावार सङ्कलन तथा निकाल्ने म्याद : श्री ५ को सरकारले नेपाल राज-पत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेका जिल्लाहरूको वन क्षेत्रमा कार्तिकदेखि जेष्ठ मसान्त सम्म र अन्य जिल्लाहरूको वन क्षेत्रमा जिल्ला वन अधिकृतले जिल्ला विकास समितिसंग परामर्श गरी बढीमा आठ महीनासम्मको लागि काठ दाउरा सङ्कलन गरी वन क्षेत्रबाट बाहिर निकाल्ने म्याद निर्धारण गर्नेछ र त्यसरी निर्धारित म्याद भित्र काठ दाउरा सङ्कलन गरी वन क्षेत्रबाट बाहिर निकाली सक्नु पर्नेछ ।

तर दैवी प्रकोपमा परेका व्यक्तिहरूलाई जुनसुकै समयमा काठको बिक्री वितरण गर्नको लागि वन क्षेत्रबाट काठ सङ्कलन गरी बाहिर निकाल्न यस नियमले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

१७. रुखको छपान गर्ने, काठ दाउरा नाप्ने र आयतन निकाल्ने तरिका :

(१) रुख छपान गर्दा श्री ५ को सरकारले निर्धारण गरेको बिक्री शर्तनामाको अधिनमा रही गर्नु पर्नेछ ।

(२) रुख तथा काठको आयतन निकाल्ने तरिका अनुसूची-७ बमोजिम हुनेछ ।

१८. विगो कायम गर्ने : (१) वन जङ्गल नोक्सान भई ठूटासम्म भएको तर काठ फेला नपरी विगो कायम गर्नु पर्दा अनुसूची-७ बमोजिम ठूटाबाट आयतन निकाली अनुसूची-२ बमोजिमको मूल्यले गुणन गरी विगो कायम गरिनेछ ।

(६)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

(२) ठूटा फेला नपरी काठ मात्र फेला परेमा रूखको ३ गिडालाई एक रूख मानि सबैभन्दा मोटो काठको मोटो छेउलाई ठुटाको आधार मानी आयतन निकाली अनुसूची-२ बमोजिमको मूल्यले गुणन गरी विगो कायम गरिनेछ ।

(३) केही काठ फेला परेको र ठुटा मौजूद भएको अवस्थामा ठुटालाई नै आधार मानी आयतन निकाली अनुसूची-२ बमोजिमको मूल्यले गुणन गरी विगो कायम गरिनेछ ।

१९. चरिचराउको निमित्त इजाजतपत्र : कार्ययोजनामा नपरेको वा अधिकार प्राप्त अधिकारीले निषेध गरेको क्षेत्र बाहेकका अन्य क्षेत्रमा अनुसूची-८ मा तोकिए बमोजिमको दस्तूर लिई अधिकार प्राप्त अधिकारीले कुनै व्यक्तिलाई जनावर चरि चराउन अनुसूची-९ बमोजिमको इजाजतपत्र दिन सक्नेछ ।

२०. वन क्षेत्र उपलब्ध गराउन सकिने : (१) कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरेका तथा वन विकास कार्य गर्नको लागि श्री ५ को सरकारले राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय सरकारी वा गैर सरकारी संस्थालाई तोकेको शर्तमा तोकिएको क्षेत्र र अवधिको लागि बोलकबोल प्रथाद्वारा वन क्षेत्र उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम उपलब्ध गराइएको वन क्षेत्रमा रहेका वन पैदावारको उपयोग यस परिच्छेदमा उल्लेख भए बमोजिम नै हुनेछ ।

२१. काठको ओसार पसार : (१) राष्ट्रिय वन क्षेत्र भित्र सङ्कलन गरिएको गोलिया काठलाई घाटगद्दीबाट टाँचा लगाई अधिकार प्राप्त अधिकारीले ओसार पसार गर्न छोडपूर्जी दिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम छोडपूर्जी भएको गोलिया काठ चिरान गरेपछि सःमिल तथा फनिचर उद्योगले आफ्नो उत्पादन भनी जिल्ला वन कार्यालयमा दर्ता गराइए बमोजिमको ढाँचा प्रयोग गरी ओसार पसार गर्नु पर्नेछ । यसरी ओसार पसार गर्दा सोको अग्रिम जानकारी जिल्ला वन कार्यालयमा दिई बाटोमा पर्ने जाँच चौकीहरूबाट दरपिठ गराइ लैजानु पर्नेछ ।

(३) अधिकार प्राप्त अधिकारीले शङ्कन लागेमा जुनसुकै समयमा सःमिल तथा फनिचर उद्योगको जाँचबूझ गर्न सक्नेछ ।

२२. वन विकास सम्बन्धी व्यवस्था : (१) कार्ययोजनाले निर्दिष्ट गरे बमोजिम वा श्री ५ को सरकारद्वारा स्वीकृत विकास कार्यहरू (नर्सरी निर्माण, विरूवा उत्पादन, वृक्ष रोपण, गोडमेल, थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग, हारभेष्टिङ्ग, फेलिङ्ग

१४९१ (९)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

इत्यादि) शुरु गर्दा कम्तीमा राजपत्र अनङ्कित प्रथम श्रेणीको वन सहायक कर्मचारीले विभागले दिएको निर्देशनको अधिनमा रही लगत इष्टिमेट बनाई अधिकार प्राप्त अधिकारीको स्वीकृति लिई गर्नु पर्नेछ ।

(२) स्वीकृत कार्यक्रममा परेका वन विकास तथा संरक्षण, वन कार्यालयको निर्माण तथा मर्मत संभार कार्यको लागि आवश्यक पर्ने काठ दाउरा जिल्ला वन कार्यालयले लगत राखी उपभोग गर्न सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमका कार्यहरू मध्ये भवन, घर, छाप्रो, वन पथ, पुल निर्माण मर्मत आदि कार्य गर्दा राजपत्र अनङ्कित प्रथम श्रेणीको वन सहायकले दुई लाख रुपैयाँसम्म, सहायक वन अधिकृतले दश लाख रुपैयाँसम्म, जिल्ला वन अधिकृतले सो भन्दा माथिको लगत इष्टिमेट गरी एक तह माथिको पदाधिकारीबाट स्वीकृत गराई कार्य सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(४) विकास कार्यको जाँचपास गर्ने अधिकार अधिकार प्राप्त अधिकारीले तोकिएको अधिकृतको हुनेछ ।

तर जाँचपास गर्ने अधिकार कार्य सम्पन्न गर्ने कर्मचारी भन्दा एक तह माथिको प्राविधिक कर्मचारीलाई हुनेछ ।

२३. क्षेत्र तोक्न सक्ने : अधिकार प्राप्त अधिकारीले राष्ट्रिय वनको कुनै क्षेत्रलाई बीउ उत्पादन, अनुसन्धान वा तालिम सञ्चालन क्षेत्रको रूपमा तोक्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-३

संरक्षित वन

२४. संरक्षित वनको कार्ययोजना : संरक्षित वनमा गरिने वन सम्बन्धी कार्यहरूको व्यवस्थापनको लागि विभागले देहाय बमोजिमका कुराहरू समावेश गरी कार्ययोजना तयार गर्नु पर्नेछ:-

- (क) वन क्षेत्रको चार किल्ला र क्षेत्रफल,
- (ख) वन संरक्षणका लागि अपनाइने तरिकाहरू,
- (ग) वन पैदावारको उपयोग सम्बन्धी व्यवस्थाहरू,
- (घ) वन व्यवस्थापन सम्बन्धी तरिकाहरू ।

२५. अनुमतिपत्र दिने : (१) अधिकार प्राप्त अधिकारीले संरक्षित वनबाट स्वीकृत कार्य योजनाले निर्दिष्ट गरेको तरिका र परिमाणमा वन पैदावार निकाल्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम दिइने अनुमति पत्रको ढाँचा अनुसूची-१० बमोजिम र वन पैदावारको दस्तुर अनुसूची-२, अनुसूची-३ र अनुसूची-६ बमोजिम हुनेछ ।

१४९२ (१०)

आधिकारिकता मुद्रण विभागबाट प्रमाणित गरिएपछि मात्र लागु हुनेछ।

परिच्छेद-४

सामुदायिक वन

२६. सामुदायिक वनको निर्धारण : (१) जिल्ला वन अधिकृतले राष्ट्रिय वनको कुनै भाग उपभोक्ता समूहलाई सामुदायिक वनको रूपमा सुस्पष्ट गाउँ वस्तीबाट जङ्गलको दूरीका साथै वन व्यवस्थापन गर्ने स्थानीय उपभोक्ताहरूको चाहना र व्यवस्थापन क्षमता समेतलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

(२) राष्ट्रिय वन क्षेत्र भन्दा बाहिरको सार्वजनिक जग्गामा स्थानीय उपभोक्ताहरूले वा अरु कसैले रुख विहवा लगाई रुख विहवाको संरक्षण गरेको रहेछ भने वा स्थानीय उपभोक्ताहरूले उपभोक्ता समूह गठन गरी त्यस्तो जग्गामा स्वामित्व भएको संस्थाको स्वीकृति लिई सोही संस्थामा जग्गाको स्वामित्व रहने गरी रुख विहवा लगाउन चाहेमा जिल्ला वन अधिकृतले सो वन क्षेत्रलाई सामुदायिक वनको रूपमा मान्यता दिन सक्नेछ ।

२७. उपभोक्ता समूहको गठन र दर्ता : (१) सामुदायिक वनको रूपमा वन व्यवस्थापन गर्न चाहने उपभोक्ताहरूले सम्बन्धित इलाका वन कार्यालय मार्फत वा सोझै जिल्ला वन अधिकृत समक्ष लिखित रूपमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएमा जिल्ला वन अधिकृतले यथाशक्य चाँडो प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन प्राविधिक कर्मचारीलाई सम्बन्धित क्षेत्रमा खटाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम खटिएका कर्मचारीले स्थानीय निकाय समेतको सहयोग लिई उपभोक्ता समूह गठन गर्न र त्यसको विधान तयार गर्न उपभोक्ता समूहलाई सहयोग गर्नु पर्नेछ । उपभोक्ता समूहको विधानमा अन्य कुराहरूको अतिरिक्त अनुसूची-११ मा उल्लिखित कुराहरूको सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको हुनुपर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिमको विधान तयार गर्दा र विधान अनुसारको उपभोक्ता समूह गठन गर्दा वडा, गाउँ, नगर तथा जिल्लाको सिमानाले असर नपार्ने गरी सर्वसम्मतिको आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (३) बमोजिम पहिचान भएका उपभोक्ताहरूले उपनियम (४) बमोजिम तयार भएको विधानमा उल्लेख भए अनुरूप सम्पूर्ण उपभोक्ताहरू रहने गरी एक उपभोक्ता समूह गठन गरी उपभोक्ता समूहको

१४५३ (११)

विधान सहित अनुसूची-१२ बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित इलाका वन कार्यालय मार्फत वा सोझै जिल्ला वन कार्यालयमा उपभोक्ता समूह दर्ता गराउन दर्खास्त दिनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिमको दर्खास्त दिने उपभोक्ता समूह त्यसको विधान अनुरूप गठन भएको देखिन आएमा जिल्ला वन अधिकृतले त्यस्तो उपभोक्ता समूहलाई दर्ता गरी ऐन, यस नियमावली तथा श्री ५ को सरकारले तोकिदिएको शर्तहरू पालन गर्ने कबुलियत गराई अनुसूची-१३ बमोजिमको ढाँचामा प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

२८. सामुदायिक वनको कार्ययोजना : (१) उपभोक्ता समूहले देहायका कुराहरू समावेश गरी सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयार गर्नु पर्नेछ:-

- (क) वनको विवरण-नाम, सिमाना, क्षेत्रफल, वनको अवस्था र वनको किसिम,
- (ख) वनको नक्सा,
- (ग) वनक विभाजन र यसको विवरण - नाम, सिमाना, क्षेत्रफल, मोहडा, भीरालोपन, माटो, वनको किसिम, मुख्य जात, उपयोगी जात, उमेर तथा प्राकृतिक पुनरुत्पादनको स्थिति,
- (घ) वन व्यवस्थापनको उद्देश्य,
- (ङ) वन संरक्षणको तरिका,
- (च) वन सम्बर्द्धनका कार्यहरू - थिनिङ्ग, प्रुनिङ्ग, क्लिनिङ्ग, र अन्य वन सम्बर्द्धनका कार्यहरू,
- (छ) नर्सरी, वृक्षरोपण, आयमूलक कार्यक्रम र समय तालिका ,
- (ज) जडिबुटी खेतीको लागि सम्भाव्य क्षेत्रको विवरण, जडिबुटीका जाती प्रजाती, खेतीको कार्यक्रम र समय तालिका,
- (झ) वन पैदावारको बिक्री वितरण र अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने आम्दानीको उपयोग सम्बन्धी व्यवस्था,
- (ञ) ऐनको दफा २६ बमोजिम उपभोक्ताहरूलाई हुन सक्ने सजाय सम्बन्धी व्यवस्था,
- (ट) वन्य जन्तुको संरक्षण सम्बन्धी प्रावधान,
- (ठ) विभागले तोकेको अन्य विषयहरू ।

(२) उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनमा मुख्य वन पैदावारको घनत्व (crown cover) र उत्पादनमा ह्रास नआउने गरी अन्न बाली

बाहेकका लामो अवधिसम्म एउटै बोटले उत्पादन दिने खालका नगदे बाली लगाउन चाहेमा सो सम्बन्धी विवरण कार्ययोजनामा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

(३) जिल्ला वन अधिकृतले यस नियम बमोजिम कार्ययोजना तयार गर्ने सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई आवश्यक प्राविधिक एवं अन्य सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२९. सामुदायिक वन सुम्पने प्रकृया : (१) राष्ट्रिय वनको कुनै भागलाई उपभोक्ता समूहले सामुदायिक वनको रूपमा लिन चाहेमा अनुसूची-१४ बमोजिमको ढाँचामा जिल्ला वन अधिकृत समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम पर्ने आएको निवेदन र उपभोक्ता समूहले स्वीकृतिको लागि पेश गरेको कार्ययोजना उपर जिल्ला वन अधिकृतले आवश्यक जाँचबुझ गरी कार्ययोजनामा थपघट गर्नु पर्ने भएमा उपभोक्ता समूहको सहमति लिई थपघट गरी स्वीकृत गरिएको कार्ययोजना बमोजिमको वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा उपभोक्ता समूहलाई श्री ५ को सरकारले तोकेको शर्तहरू पालन गर्ने कबुलियत गराई सामुदायिक वनको रूपमा सुम्पनेछ । त्यसरी सामुदायिक वन सुम्पदा अनुसूची-१५ बमोजिमको प्रमाणपत्र पनि सम्बन्धित उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।

(३) वन क्षेत्र सामुदायिक वनको रूपमा सुम्पदा गाउँ, नगर तथा जिल्लाको सिमानाले असर पार्ने छैन ।

(४) सामुदायिक वनको रूपमा सुम्पने वन क्षेत्र दुई वा सो भन्दा बढी जिल्लाभित्र पर्ने भएमा जुन जिल्लाका जिल्ला वन अधिकृत समक्ष निवेदन परेको हो निजले अन्य जिल्लाका जिल्ला वन अधिकृतको सहमति लिई सामुदायिक वन सुम्पन सक्नेछ ।

(५) उपनियम (२) र (४) बमोजिम सुम्पिएको सामुदायिक वनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धित जिल्लाका जिल्ला वन अधिकृतले गर्नु पर्नेछ ।

३०. सामुदायिक वनको लगत राख्ने : जिल्ला वन अधिकृतले नियम २९ बमोजिम उपभोक्ता समूहलाई सामुदायिक वन सुम्पिएपछि सोको लगत आफ्नो कार्यालयमा राखी त्यसको एक-एक प्रति विभाग तथा सम्बन्धित क्षेत्रीय वन कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(१३)

9852